

הלכה כסדרה

קובץ הלכות לחייל

שבת שטח

הכנות לקראת השבת

על פי פקודות הצבא, חיילים המצויים בשבת בשטח לצורך שאינו מבצעי, ישוחררו מכל פעילות שעתיים קודם השבת, לצורך השלמת הכנותיהם קודם כניסת השבת. כמו כן, במהלך השבת, חל איסור לתרגל את החיילים בכל סוג של אימון.

דגשים להיערכות: יש לרוקן את הווסט מחפצי מוקצה שאינם נצרכים בשבת, לוודא טעינת סוללות אמל"ח (אמצעי תקשורת, תאורה ותצפית) ולהפעיל תאורה בעמדת השמירה. יש לתדלק את הגנרטור מבעוד יום, שכן אסור לתדלקו בשבת. יש להכין מבעוד יום רשימת שמירה. ראוי לסגור את רשימת השמירה בניילונים, ולהצמיד לה פתק בולט המזהיר שלא לבצע בה שינויים בשבת. ראוי לתאם שבדיקות הקשר יצומצמו למינימום ההכרחי על פי הצורך המבצעי. במידת האפשר יש לכסות את נורית הבקרה במטען של מכשיר הקשר.

תאורה: לצרכים מבצעיים יש עדיפות לשימוש בפנס לד (שאין בהדלקתו איסור תורה), ולכן יש להשתדל להשיג פנס כזה. אם יש צורך במקלור ('סטיקלייט') וניתן להדליקו מבעוד יום - יש לעשות זאת (וכך גם לגבי שקית חימום) וראה להלן.

מוקצה: הנצרך לטלטל חפצי מוקצה בשבת לצורך שמירה, יניחם מבעוד יום בתיק יחד עם חפצי היתר חשובים מהם, ובשבת יישא הכל יחד.

עדכון הלוחמים בהכנות: המשרת עם חיילים שאינם שומרים שבת, יעדכן את חבריו בפעולות ההכנה שביצע (כדי שלא יכבו את התאורה והחימום), ויקבע איתם דרכי השכמה המותרות בשבת.

עירוב: פקודות הצבא מחייבות את הקפת אזור המגורים בעירוב לקראת שבת. כשאין עירוב מוסדר - יש להתייעץ ברב כיצד לנהוג. עירוב שנפסל בשבת - לצורך רבים מותר לומר לגוי לתקנו. היה העירוב בחזקת כשרות ונודע שנפסל בשבת - ראוי להימנע מלהודיע זאת לכלל החיילים. לעמדת

שמירה הממוקמת מחוץ לגבולות העירוב - יש להעביר (במידת האפשר) מבעוד יום את כל החפצים הנחוצים (סידור ומזון, אמצעי תצפית וקשר) למשך כל השבת.

עירוב בשטח: עירוב באמצעות 'צורות הפתח' אינו מועיל עבור שטח שאינו מיושב. משום כך, לכתחילה אין להקיף שטחי אימונים ומאהלים ארעיים, אלא באמצעות מחיצות גמורות משתי רוחות (ולהשלים את שאר הרוחות באמצעות צורת הפתח), אלא אם כן יש במקום מבנה קבע כלשהו. למעשה, כיוון ששבת שטח מתוכננת מראש למקום זה, נחשבים השוהים בה כקבועים במקום ורשאים להסתמך על עירוב באמצעות צורת הפתח.

הכנת הגוף והבגד: מצוה לרחוץ גופו, ולכל הפחות פניו ידיו ורגליו, לכבוד השבת. יש לכבד את השבת במדים נקיים, ולהשתדל לדאוג לנקיון וסידור מקום המגורים. יש לוודא קודם השבת שאין בכיסי המדים דברי מוקצה (שאינן בהם צורך מבצעי), בפרט אם נשאר עם המדים מהיום הקודם.

הכנת סעודות השבת: פקודות הצבא מחייבות קיום סעודה חמה בליל שבת, וכן המצאות יין וחלות בכמות נדרשת. עם זאת, על החייל לוודא הימצאות יין וחלות שלמות (בכמות המספיקה ל'לחם משנה' לשלוש סעודות), ולהשתדל שארוחות השבת תהיינה באיכות טובה מבימות החול. מצוה להימנע מסעודת קבע ברבע האחרון של יום שישי, כדי שיאכל סעודת שבת לתיאבון.

הכנת מתחם המגורים: יש לזכור לקבוע מבעוד יום את מצב התאורה, להעמיד את המזון על הפלטה (או על כיריים חשמליות המכוסות בפלטת פח). יש לחתוך נייר טואלט לצורך השבת.

מלאכה סמוך לשבת: אין לעשות מלאכה חשובה (כשיפצור האפוד או טפ"ש ברק"מ) ברבע האחרון של יום שישי, אלא במקום צורך מבצעי, או שעשייתה בזמן זה תמנע את עשייתה בשבת. עם זאת, ניתן להקל לעשות מלאכת עראי (כתפירת כפתור וכדומה) לכל צורך, וכן 'מלאכת הדיוט' לצורך מצוה או לצורך רבים.

הדלקת נרות ותפילות השבת

הדלקת נרות: מצוה להדליק נרות שבת במקום הסעודה, ולדאוג לתאורה במגורים. יש לדאוג לנרות גדולים, שימשיכו לדלוק עד שיגיעו החיילים האוכלים בשעה מאוחרת. אחד החיילים מבצע את ההדלקה עבור כולם, ולכן אם הנרות פרטיים, יתן אותם לחברו שיזכה בהם עבור כלל החיילים. חייל המדליק מברך לפני ההדלקה, ואילו חיילת המדליקה, למנהג האשכנזים מברכת לאחריה. אין להם נרות, או שהדלקתם נמנעת מטעמי בטיחות - יכולים להדליק בברכה נורת חשמל או פנס עם חוט להט (ובשעת הדחק ניתן לצאת גם בהדלקת פלורוסנט).

שולחן שהדליקו עליו נרות נאסר בטלטול בשבת, אלא אם כן היו עליו חפצי היתר חשובים (כגון חלה או יין) כל זמן בין השמשות. למנהג הספרדים והתימנים אם התנה מבעוד יום שיטלטלו אחר כביית הנרות - מותר בטלטול אחר שכבו.

הדלקה מוקדמת: היוצא לשמירה בחצי שעה קודם השבת, ועתיד לשוב קודם שיכבו הנרות, ידליק נרות בברכה לפני צאתו, ויכוון במפורש שאינו מקבל שבת בכך. היוצא מוקדם יותר, או שעתידי לשוב לאחר שיכבו הנרות, אינו רשאי לברך, אלא אם כן מדליק עבור חבריו השוהים שם.

קבלת שבת מוקדמת: מצוה להקדים ולקבל את השבת מבעוד יום, באמירת 'לכה דודי', 'מזמור שיר ליום השבת', או 'הריני מקבל עלי קדושת השבת'. במידת הצורך, ניתן כבר מ'פלג המנחה' (שעה ורבע זמנית לפני השקיעה) לקבל שבת, להתפלל ערבית, לקדש ולסעוד את סעודת השבת, אלא שייזוהרו לחזור על ק"ש לאחר צאת הכוכבים. כשנוהגים כך, לכתחילה יתפללו באותו יום מנחה לפני 'פלג המנחה', וכן יזדרזו להתחיל את הסעודה מיד אחרי ערבית (יותר מחצי שעה קודם צאת הכוכבים), ובמידת האפשר ימשיכוהו כך שיאכלו כזית פת אחר צאת הכוכבים.

תפילות השבת: על פי פקודות הצבא, כשמצויים בשטח מניין מתפללים יש

להקים עבורם אוהל בית כנסת.

יש להקדים ולהתפלל מנחה בערב שבת, כך שיסיימנה לכל הפחות מספר דקות קודם השקיעה. בשעת דחק ניתן להתחיל להתפלל סמוך לשקיעה, ובלבד שיקבל שבת קודם התפילה ויתנה שאינו מקבלה לענין מנחה, ויש המקילין לאחר במצבי דחק את תחילת התפילה עד כעשר דקות לאחר השקיעה. אם הציבור בבית הכנסת כבר קיבל שבת, יצא לחוץ ויתפלל.

אמירת 'ויכולו' אחר תפילת ערבית נחשבת כעדות על בריאת העולם, ולכן מי שלא הספיק לאומרה עם הציבור יאמרנה אחר התפילה עם חבריו. המתפלל ערבית ביחידות יאמר 'ויכולו' לאחר תפילת העמידה, אך יכון שאינו אומר לשם עדות. המתפלל שחרית ביחידות יימנע מאמירת 'קום פורקן' ו'מי שברך לקהל' (אך במנחה יאמר את הפסוק 'ואני תפילתי'). ברכת 'מעין שבע' בערבית נאמרת רק במקום קבוע לתפילה ולא במניין 'מאולתר' או ביחידות. אולם, אומרים 'מעין שבע' במניין המתקיים באוהל בית הכנסת שהובא במסגרת 'שבת שטח'.

חיילים שאינם זוכרים במדויק את נוסח התפילות, ואין בידם סידור - אם יש ביד אחד מהם סידור, יתפלל תפילת העמידה בקול רם והם יחזרו אחריו בלחש. אם אין כלל סידור - יאמרו שלוש ברכות ראשונות, 'א-לקינו וא-לקי אבותינו רצה נא במנוחתנו... מקדש השבת' ושלוש ברכות אחרונות. אם אינם זוכרים את ברכת 'מקדש השבת' יש המקילים להתפלל תפילת חול ולהזכיר שבת בברכת 'רצה', ויש לסמוך עליהם.

הלכות קידוש

אכילה לפני קידוש: אסור לטעום כלום (אפילו מים) בליל שבת, וכן מסיים תפילת שחרית של שבת עד שיקדש. אין לאכול בבוקר קודם התפילה (ושתייה אינה בכלל האיסור). הנצרך לאכול בבוקר - ישתדל לאכול יותר מחצי שעה קודם עלות השחר. אם הוא רעב עד שאין דעתו מיושבת עליו, רשאי לאכול פחות מ-60 סמ"ק קודם שחרית בלא קידוש. כשמרגיש

חולשה, רשאי להקל ולסעוד קודם תפילת מוסף, אלא שיקדש קודם לכן (ולמנהג הספרדים יקדש שנית לאחר התפילה).

כמות היין: כוס הקידוש צריכה להכיל לפחות רביעית יין (כחצי כוס חד-פעמית), ומן המובחר שתהיה מלאה עד סופה. המקדש צריך לשתות כמלוא לוגמיו (רוב רביעית), וראוי ששאר הסועדים יטעמו מעט מהיין לחיבוב מצוה. אם יש בידם כמות יין מצומצמת - יש להעדיף שהמקדש ישתה כמלוא לוגמיו ואת שאר היין ישמרו לקידוש הבוקר ולהבדלה על פני טעימת המסובים. במידה והמקדש אינו יכול לשתות כשיעור, יטעם מעט לאחר הברכה וסועד אחר ישתה מלוא לוגמיו, ובמקום צורך ניתן לצרף את שתיית כל המסובים לכשיעור.

כוס הקידוש: אם אין גביע או כוס חשובה - יש להקל ולקדש על בקבוק היין או על כוס חד-פעמית. כוס או בקבוק ששתו ממנו ישירות, אין מקדשים עליו עד שיתקנוהו בהוספת מעט יין, ובדוחק אף בהוספת מים. בדלית ברירה יקדשו בלא כל תיקון.

קידוש במקום סעודה: אין קידוש אלא במקום סעודה. לכן, לכתחילה אין לשנות מקום לאחר הקידוש עד שיאכל כזית פת או מזונות (ובמקום דוחק אף פירות וכדומה). כמו כן, לכתחילה יש להסמיך את מועד האכילה לקידוש, ובדיעבד אם היתה דעתו לאכול לאחר זמן ואף שהה 72 דקות - חוזר ומקדש.

קידוש ללא יין: אין ברשותו יין בליל שבת - יקדש על הלחם ובשעת דחק גם על יותר מ-220 סמ"ק מיני מזונות, כדלהלן: יטול ידיו בברכה (גם כשמקדש על מיני מזונות), יניח ידיו על החלות המכוסות ויאמר 'ויכולו', יגלה את החלות, יגביה אותן ויברך 'המוציא' (גם כשמקדש על מיני מזונות כנ"ל), ישוב ויכסה את החלות, יברך 'מקדש השבת' ויבצע אותן. אין ברשותו בליל שבת אלא 'חמר מדינה' - יקדש עליו ולא ייבטל מקידוש. למנהג האשכנזים מיין פירות טבעי, וכן תה וקפה, וי"א אף משקה קל חשוב נחשבים ל'חמר מדינה', ואילו למנהג הספרדים רק משקה משכר נחשב 'חמר מדינה'.

אין ברשותו יין בבוקר - יעדיף קידוש על 'חמר מדינה' על פני קידוש על הלחם (ובבוקר גם הספרדים מקילים במקום צורך בהגדרת 'חמר מדינה'), ובדלית ברירה יקדש על מיני מזונות כנ"ל.

גם כשמקדש על 'חמר מדינה' יקפיד לקדש על רביעית ולשתות כמלוא לוגמיו.

מי שאין בידו כל הנ"ל - יקדש באמירה (כגון שיאמר 'ברוך שנתן שבת קודש לעמו ישראל זכר ליציאת מצרים') או יכוון לצאת בהזכרת ענייני השבת בתפילה, ויסעד את סעודת השבת. אם אחר כך הובא לו יין או פת - חייב לחזור ולקדש.

כמות יין מצומצמת: מי שברשותו רק כוס יין אחת (ואין לו 'חמר מדינה') - יבדיל עליה, ובשבת יקדש על הלחם. היו לו שתי כוסות יין - ישתמש בהן לקידוש הלילה ולהבדלה, ובבוקר יקדש על הלחם. היתה לו כוס יין אחת ו'חמר מדינה' - יקדש על היין בלילה, ועל 'חמר מדינה' יקדש בבוקר ויבדיל. היו לו שתי כוסות יין ו'חמר מדינה' - יקדש בלילה ויבדיל על היין, ובבוקר יקדש על 'חמר מדינה'.

עיכוב בשביל קידוש: אין בידו לקדש בליל שבת, ויודע שיוכל לקדש לאחר מספר שעות, ראוי שיימנע מאכילה עד הקידוש (אך לא מעבר לחצות הלילה). אם העיכוב פוגע בכשירותו המבצעית - יזכיר שבת באמירה (כנ"ל) או יכוון בהזכרת קדושת היום בתפילה, ויאכל ללא קידוש על היין. מי שאין בידו לקדש בבוקר - אינו צריך להמתין כלל.

השלמת הקידוש: מי שלא קידש בלילה - יאמר בבוקר את נוסח הקידוש בליל שבת, בלא פסוקי 'ויכולו'. מי שלא קידש בבוקר - יכול לקדש עד השקיעה, ואם לא התפלל ערבית - יקדש אף בזמן בין השמשות.

סעודות השבת

'לחם משנה': בסעודות השבת בוצעים על שתי חלות שלמות. מי שיש בידו חלה אחת שלמה, יצרף לה פרוסה. אין בידו חלות שלמות כלל - יבצע על שתי פרוסות. חלה פרוסה העטופה בשקית אינה נחשבת לחלה שלמה. במקום צורך ניתן לצרף אף לחם קפוא או עוגה.

זמני הסעודות: לכתחילה יש לאכול את סעודת היום בבוקר, אך במקום צורך ניתן לדחותה לצהריים, אלא שיקפיד לקדש ולטעום מעט (בהתאם להלכות קידוש במקום סעודה) קודם חצות. מי שנבצר ממנו לסעוד על הלחם בליל שבת - יאכל שלוש סעודות במהלך היום.

סעודה שלישית: לכתחילה יש לקיים גם סעודה שלישית בפת, ולהקפיד על 'לחם משנה' (ובמקום צורך אף בבציעה על כיכר אחד). בשעת דחק יסתפק בכיכר אחד או אף במיני מזונות, ובדלית ברירה בבשר ובדגים או בשאר מאכלים. זמן סעודה שלישית לאחר חצות, ורק בשעת דחק גדולה למנהג האשכנזים ניתן להקדימה. יש להקפיד להתחיל את הסעודה קודם השקיעה, ואם התעכב - יכול להתחילה גם בזמן בין השמשות, ובכל מקרה רשאי להמשיכה אף לאחר צאת הכוכבים (מלבד אם קיימה בלא פת או מיני מזונות - אינו רשאי), ויאמר גם אז 'רצה והחליצנו'.

'רצה והחליצנו': השוכח לומר 'רצה והחליצנו' בסעודת הלילה או בסעודת הבוקר (ואף המסתפק בכך) ונוכח לאחר 'בונה ירושלים' קודם ברכת 'הטוב והמטיב', יאמר: 'ברוך אתה ה' א-לקינו מלך העולם אשר נתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית, ברוך אתה ה' מקדש השבת'. השוכח (ולמנהג האשכנזים אף המסופק) ונוכח לאחר מכן - יחזור לראש הברכה. השוכח בסעודה שלישית אינו חוזר.

טיפול במזון: פקודות הצבא אוסרות להניח או להחזיר מזון לאמצעי חימום כלשהו במהלך השבת. כמו כן, הוצאת מזון מהסיר תתבצע רק לאחר הסרתו מעל אמצעי החימום, ובכף שאינה מחוררת.

מנה חמה: אסור להכין 'מנה חמה' וכיו"ב בשבת, אף בעירווי מכלי שני, שכן היא מכילה בתוכה רכיבים שאינם מבושלים. המקל לערות עליה מכלי שלישי - יש לו על מי לסמוך (מלבד במנה ששפיכת המים על האבקה כרוכה בלישה).

קילוף וחיתוך ירקות: קילוף ירקות וביצים קשות או הכנת סלט ירקות, יבוצעו סמוך לאכילה, וגם אז יש להימנע מחיתוך הירקות באופן דק ביותר (ובדיעבד אם חתכו בדרך זו, ואף זמן רב לפני הסעודה - מותרים הירקות באכילה). מנהג רבים להקל ולפתוח בשבת קופסאות שימורים, וייזהרו מלשפוך את השמן בשימורי דגים (שיש בזה חשש 'בורר').

שיטפת כלים: מותר לנקות את הכלים והשולחנות באמצעות כריות ניקוי סינטטיות בעלות סיבים מופרדים הרבה זה מזה, שאין המים נבלעים בתוכם (וכל שכן שמותר לשפוך מים על השולחנות ולגורם ע"י מגב מים אטום, ללא מטלית), אך אין להשתמש במטלית רטובה, בספוג או ב'צמר פלדה'. אף בדרך המותרת הותר הניקיון רק לצורך השבת עצמה (לצורך אכילה נוספת או שמסיבות הגייניות יש צורך לנקות שם), אך לא כהכנה לחול.

הלכות הבדלה

זמן צאת שבת: המנהג הוא להימנע ממלאכה עד כ-40-35 דקות אחר השקיעה (כמופיע בלוחות), אך לצרכים מבצעים חיוניים (שניתן לדחות מעט) ניתן להקל באיסורי תורה מכ-25 דקות אחר השקיעה, ובאיסורי דרבנן מכ-18 דקות אחריה, תוך התייעצות עם רב היחידה.

'אתה חוננתנו': שכח 'אתה חוננתנו' בערבית וסיים את הברכה - אינו חוזר. אמנם, אם אין לו אפשרות להבדיל על הכוס וגם מחר לא יתאפשר לו - אם נזכר קודם שומע תפילה, יאמר 'אתה חוננתנו' ב'שומע תפילה', נזכר לאחר מכן ולפני 'יהיו לרצון' האחרון - חוזר ל'אתה חונן', ואם נזכר אחר כך - חוזר לראש. נאנס ולא התפלל ערבית במוצ"ש - יאמר 'אתה חוננתנו' בתפילת התשלומין בשחרית. במקום צורך ניתן להבדיל על הכוס קודם

תפילה, ויחזור ויבדיל בתפילה.

אכילה ומלאכה קודם הבדלה: אין לאכול ולשתות (מלבד מים) או לעשות מלאכה קודם ההבדלה. הנצרך לאכול מסיבות מבצעיות או לעשות מלאכה לפני ההבדלה – יעשה זאת אחר ההבדלה בתפילה ('אתה חוננתנו') או לפחות אחר אמירת 'ברוך המבדיל בין קודש לחול'.

מרכיבי ההבדלה: ההבדלה נעשית על יין, בשמים ונר. בשעת דחק ניתן להבדיל על 'חמר מדינה' במקום יין (ראה הלכות קידוש). מי שאין בידו יין, ואפילו 'חמר מדינה', ויודע שיזדמן לו עד למחרת בחצות היום – יימנע מאכילה עד אז, אם לא באדם חלוש או לצורך מבצעי. שאר הלכות כוס היין כבהלכות קידוש.

ניתן להשתמש לבשמים גם בתבלינים, אך לא במטהר אוויר או דאדורנט. לכתחילה מברכים ברכת הנר על אבוקה (לפחות שתי פתילות), אך כשאינן אבוקה ידליק נר יחידי או מצית, ובדלית ברירה, למנהג האשכנזים יברך על נורת חשמל או פנס עם חוט להט. אין לברך על אור פלורוסנט. יש לברך רק על נר העומד בסמיכות לו.

היו בידו יין בלבד או בשמים ונר בלבד – יבדיל על מה שברשותו, בלא ברכת החסרים. הזדמנו לו בהמשך הלילה נר ובשמים – יברך עליהם בפני עצמם. **השלמת ההבדלה:** מי שלא הבדיל במוצאי שבת, למנהג האשכנזים והתימנים רשאי להבדיל עד יום שלישי בשקיעה, ולמנהג הספרדים אם לא טעם רשאי להבדיל ביום ראשון בלבד, ואם טעם – יבדיל בלא ברכה. בכל מקרה אין לברך על הבשמים והנר אלא במוצאי שבת.

שהייה בשדה בשבת

תאורה וחימום: הנצרך להשתמש בשבת במקלור ('סטיקלייט') או בשקית חימום לצרכים מבצעיים או בטיחותיים – יפעילם לפני השבת. אם הפעלתם לפני השבת אינה נותנת מענה הולם, ינהג כדרכו בחול, ובפרט אם

בכך יימנע מאיסורי שבת חמורים יותר כהפעלת נורת להט.

עשיית צרכיו בשדה: אסרו חז"ל לעשות צרכיו בשבת בשדה חרושה קודם זריעתה, שמה יבוא ליישור ותיקון פני הקרקע, אך ניתן לעשות צרכיו בשדה בר, או בשדה זרועה ושאר שטחים חקלאיים, ובלבד, כמובן, שבעל השדה אינו מקפיד על כך, ובצרכים קטנים יש להקל במקום הצורך אפילו במקום שיש בו צמחים. בדלית ברירה מותר לטלטל נייר טואלט במקום ללא עירוב לצורך קינות, ולצורך זה מותר גם לטלטל ברגלו אבנים ועפר לכיסוי צרכיו (וייזהר שלא ליישר פני הקרקע), או לקרוע נייר בשינוי, כגון באמצעות המרפק.

שפיכת מים: מותר ליטול ידיים על סלע, משטח או חפץ נוקשים, גם אם משם יזרמו המים לאדמה. במקום צורך ניתן אף להקל בשפיכה ישירה על אדמה שאינה זרועה (ואין בה צמחים) ואינה מיועדת לזריעה. טוב להחמיר לכתחילה שלא לאכול בשדה עם צמחייה, ובמקום צורך ניתן להקל, וייזהר שלא יישפכו לו מים על הקרקע.

אבנים: במקום צורך מותר להסיט בשינוי אבנים המונחות על הקרקע ואינן שקועות בה, לצורך מקומן (וימנע במידת האפשר, מגרירתן ברגליים, שיש לחוש שהדבר נחשב כטלטול כדרכו).

שימוש באילן: אסור להשתמש בעץ או בדבר הנסמך לו (כסולם, חבל הקשור בו וכדומה), אך מותר להשתמש בדבר הנשען על דבר הקשור לעץ. לכן, אסור להוציא חפץ משקית התלויה על עץ, אך מותר לנגב ידיים במגבת התלויה על חבל הקשור לעץ. לכתחילה יש להימנע מהילוך ע"ג עשבים באופן שיגרום בוודאות לתלישתם, וכן להימנע מהסטת צמחייה בידיים (משום מוקצה), ובמקום צורך ניתן להקל בכל זה.

הרחקת יתושים: אסור לצוד או להרוג חרקים טורדניים (ואם עומדים על בשרו לעוקצו מותר בדלית ברירה לצודם בלא להורגם), אך מותר לרסס קוטל חרקים בחלל החדר (לא ישירות על החרקים) או למרוח נוזל דוחה חרקים כדי להרחיקם מעליו (כשהדבר אינו כרוך באיסור 'ממרח').

בניית אוהלים: אסור לבנות אוהל או מחסה אחר בשבת. במקום צורך מבצעי יעדיפו בניית אוהל מתקפל על פני שאר אוהלים, ואם לא ניתן - יעדיפו בניית אוהל עראי, הנבנה לזמן קצר (לפי דעת הבונה ודרך העולם), כאוהל צוות או צילייה, על פני בניית אוהל קבע הנבנה למספר ימים. בכל מקרה יעדיפו את הבנייה הכוללת פחות תקיעת יתדות בקרקע ופחות קשירת קשרים. כמו כן, בכל מקרה ישתדלו לבנות את האוהל בשינוי, ולכן במידת האפשר יפרסו את יריעות הצילייה באוויר, ורק אחר כך יעמידו את העמודים תחתיהן. מותר לפרוס יריעת מגן על ציוד רגיש או רשת הסוואה על רק"מ, אלא אם כן פריסתן נועדה ליצור חלל מוצל. מותר להקים מחיצה עראית שנעשית לצניעות או למחסה מפגעי מזג האוויר, אך אם נועדה להתיר ענין הלכתי (כתיקון עירוב בשבת) אסור להקימה.

תוספת עראית על אוהל קיים מותרת. לכן, מותר לפרוס באופן זמני יריעת ברזנט על גג עם חורים או על עמדת הסוואה מוצלת שאינה מוגנת מהגשם, ולייצב באופן עראי יריעה קשורה שאחד מצידיה ניתק מעגינתו. אוהל עראי שהתרופף - אם נותר שם חלל טפח (8 ס"מ) על טפח מותר למתוח את חבלי העיגון על מנת לייצבו, ומותר אף לייצב את עמודו המרכזי. עם זאת, ראוי להימנע לכתחילה ממתחת חבלי אוהל קבע, ולשם מניעת התמוטטותו יש להניח חפצי היתר כבדים על שולי היריעות. מותר להוריד את יריעות האוהל בשבת, אם הרגילות לשוב ולהרימן לעיתים קרובות, ובמקום צורך ניתן להקל ולהורידן גם כשסביר שלא יורמו בקרוב.

נקיון המגורים: מותר להתיז מים על קרקע האוהל כדי למנוע אבק, אך אין לטאטא שם, ורק ברצפת בטון או קרקע מרוצפת מנהג הספרדים להקל בטאטא (ומנהג האשכנזים להקל רק כשרוב בתי המגורים באותו מקום מרוצפים). אסור לשטוף רצפה בשבת (נקיון נקודתי של מקום מלוכלך ברצפה אינו בכלל האיסור), אלא ברצפה מרוצפת וכשהדבר נחוץ ביותר, ויזהרו לגרוף את המים במגב גומי אטום ללא סחבה, וכן שלא לגורפם על צמחייה.

הקמת שולחן ומיטה: מותר להקים שולחן או ספסל באמצעות הנחת פלטה על 'חמורים' (מעמדי ברזל) או ארגזי פעולה (שכן הפלטה לא נועדה להאחיל). מיטה המורכבת ממסגרת ברזל ודיקט - יש להקפיד בהקמתה לאחוז את הדיקט באויר, ולאחר מכן להכניס את המסגרת תחתיו, ובמקום צורך ניתן להקל להקימה כדרכה.

טיפול בגוף ובבגד בשבת

רחיצה: חכמים גזרו שלא לרחוץ את כל הגוף במים חמים בשבת, ומנהג האשכנזים להימנע אף מרחיצה בצונן. עם זאת, במקום צער (כגון חום מעיק מאוד) ניתן להקל ברחיצה בצונן. רחיצת פניו ידיו ורגליו במים חמים (כנ"ל) מותרת בכל מקרה, אולם אסור להשתמש במים חמים במקלחות שפועלות בהן מערכות חשמליות לחימום המים (ויש המחמירים אף בדוד שמש). הרוחץ ייזהר מסחיטת השיער בשעת הניגוב, ולמנהג האשכנזים יקפיד להשתמש בסבון נוזלי (ולא בסבון מוצק שיש בו חשש 'נולד' ו'ממרח').

רפואה: הסובל מחום, כאב ראש או בטן, עד שנחלש כל גופו - רשאי לבלוע כדור לרפואתו, אך אסור למי שחש מעט בראשו או בגרונו לבלוע כדור הרגעה. בדומה לכך, מותר לחבוש פציעה הגורמת לכאב רב או עלולה לגרום לזיהום ולחולשה כללית, אלא שקודם החבישה ישפוך את נוזל החיטוי ישירות על הפצע וינקהו עם הגזה (ולא ישפוך את הנוזל על הגזה), ואם יש צורך במשחה יניחה על הפצע ללא מריחה, ויחבוש את המקום. יש להיזהר מחיתוך מדויק של חומרי החבישה ומקשירת קשר כפול, ולכתחילה יימנע גם מקריעת אותיות בעת פתיחת מארז החבישה או התרופה. אסור למרוח משחה או שמן מיוחד על סדקים בידי או בשפתיו.

ניקוי בגדים: מותר להסיר מהבגד לכלוך חיצוני שאינו בלוע בתוכו, כגון לנער גרגירי חול או להוציא קוצים שהסתבכו בבגד (וייזהר מקריעתו). בגד המלוכלך באבק ומקפיד שלא ללובשו כך - למנהג האשכנזים אין לנערו, ולמנהג הספרדים הדבר מותר. אולם, גם למנהג האשכנזים מותר לנער אבק

ממדי עבודה, וטוב שיעשה זאת כלאחר יד. אסור לשפשף ולנקות לכלוך הדבוק ובלוע בבגד, וכל שכן שאין להדיחו במים, אך מותר להסיר שכבה חיצונית של בוץ מעל בגד, על ידי שפשוף צידי הבגד הפנימיים זה בזה או בגירוד בציפורן, ולמנהג האשכנזים ימנע מפירור בוץ יבש. מותר לקנח נעל המלוכלכת בבוץ באמצעות שפשוף באבן או בקרקע מרוצפת, ולמנהג האשכנזים במקום צורך אף בקרקע שאינה מרוצפת רשאי לקנח, אלא שייזהר מלקנח במקום גומה. אין להשרות מדים במים בשבת (וכן יש להמנע מטלטול בגד רטוב), אך מותר לשכשך במים נעליים ללא שרוכים (או בגד העשוי מחומר אטום), וכן מותר להעביר מטלית יבשה על נעל המלוכלכת באבק, אך אין לנקותה במברשת, וכל שכן שאין לצחצחה. אסור לתלות בגדים רטובים לייבוש על חבל, אך מותר לתלות מעיל או בגד מלוכלך, וכן מותר להניח בגד רטוב על משענת כיסא, אך יש להימנע מהנחתו סמוך לתנור, ואם נצרכו לייבוש מהיר לצורך מבצעי - יבקשו מגוי להניחו שם, או שיעשו זאת שני חיילים יחד.

טלטול מוקצה

טלטול כלאחר יד: במקום צורך ניתן לטלטל חפצי מוקצה כלאחר יד או ברגל. כמו כן, ניתן לטלטלם בתוך תיק שיש בו חפצי היתר החשובים מהם. **שימוש במוקצה:** מותר לשבת על מוקצה מבלי להזיזו, ולכן מותר לאפסן ציוד אישי או לישון בתוך רכב או רק"מ בשבת (כשהדבר אינו כרוך באיסורים אחרים).

טלטול נשק ואפוד: לאור המציאות הבטחונית המורכבת במדינה, אין להימנע מנשיאת נשק אף שלא במקום צורך בטחוני מובהק. מותר לטלטל את האפוד, למרות שמטלטל אגבו אמר"ל שמונח בו דרך קבע.

מכשיר סלולרי: הנדרש לשאת איתו אמצעי תקשורת לצורכי כוננות (כגון מכשיר קשר או טלפון סלולרי), אינו חייב להישאר במקומו כדי למעט בטלטולם. עם זאת, ראוי שיכניסם (כשהם דולקים) מבעוד יום לכיס

המכנסיים, וכך יימנע מטלטולם בידיים. אם יוצא מחוץ לעירוב, יש לשים לב לטלטלם באופני ההיתר המבוארים להלן.

פנס דולק: פנס שיש בו נורת להט שהודלק לצרכים מבצעיים, ניתן לטלטלו בשעת דחק אף לדבר הרשות לאחר שכבה. לעומת זאת, אין להקל ולטלטל לדבר רשות פנס הדולק מבעוד יום לצרכים פרטיים, אפילו לאחר שכבה, אלא אם התנה מראש שיטלטלהו אחר שייכבה. פנס לד, מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו אפילו בעודו דולק.

חוגר: הנצרך לטלטל תעודת חוגר או רישיון נשק (כגון לצורך הזדהות), רשאי להקל ולטלטלם.

שיירי מאכל: פסולת שאינו ראויה למאכל אסורה בטלטול משום מוקצה, אך אם היא מאוסה והוא דר שם - ניתן לסלקה. לכן, האוכלים בשטח בשבת (ויש במקום עירוב) יקפידו לארוז את שיירי המאכל תוך כדי ישיבתם שם, ולא לאחר שכבר קמו ללכת.

חפצים משומשים: חפצים שפקעה מהם חשיבותם, כמקלור ('סטיקלייט') ושקית חימום משומשים, זבילי תחמושת שאינם מיועדים לשימוש חוזר, תרמילי כדור ריקים, סוללה חד-פעמית ריקה וכדומה - נחשבים 'מוקצה מחמת גופו' ואסור לטלטלם. לכן, הנצרך להחליף סוללה ריקה ורוצה לשמור עליה לשם הזדכות - יחליפנה בתוך עמדה או רק"מ, כך שלאחר השבת יוכל לקחתה משם, ובדוחק גדול יוכל גם להכניסה במהלך ההחלפה לתיק עם ציוד, ולטלטלה אגב התיק. פשוט שיש להקל בכל זה כשהותרת חפצים אלו מפריעה לתפקוד הלוחמים.

ייחוד מוקצה לשימוש היתר: ניתן לייחד מבעוד יום 'מוקצה מחמת גופו' (אף במחשבה בלבד, בלי להוציא בפה) לצורך תשמיש היתר, ולהתיר בכך את טלטולו. אם תשמיש ההיתר מצוי (כהצבת אבן לייצוב דלת בפני הרוח) די בייחוד לשבת אחת, ואם מדובר בשימוש נדיר (כהנחת לבנה על דפים כדי שלא יעופו) יש לייחודו לתשמיש זה לעולם. כך הדין גם ב'מוקצה מחמת חסרון כיס' ובכלי שמלאכתו לאיסור, שייחודם לתשמיש היתר.

הוצאה מרשות לרשות

יציאה מחוץ לעירוב: הנצרך לצאת מחוץ לעירוב - יודא לפני יציאתו שאינו נושא עימו פריט שאינו חיוני למשימה. מותר לצאת עם פריטי לבוש כדרגות, תגים, שרוך הדרכה, דיסקיט (גם בנעליים), כומתה בכותפת (אך אין לצאת עם כובע עבודה המונח שם) וכדומה (ובמקום צורך אף עם שעון יד), ובלבד שיהיו מהודקים היטב למקומם. יש להשתדל לשאת את הציוד (מעיל, אפוד, ברכיות וקסדה) בדרך לבישה. הנצרך לצאת מהעירוב לצורך מבצעי ישתדל לשאת את הנשק כשהוא תלוי על גופו, כדרך לבישה, ואף לצורך מצוה כשהדבר נחוץ (כגון לתפילה במניין) יש להתיר לצאת כך, אך במקרה זה ראוי לנקוט בדרכי ההיתר המפורטים להלן. אין להקל לצאת עם משקפי שמש, אלא אם כן ברור לו שלא יסירם מעיניו כלל, בפרט אם בלעדיהם יקשה עליו לשמור כראוי וכדומה. מותר לצאת עם כפפות, אלא שראוי להימנע מכך אם אינו מורגל ללובשם זמן ארוך ברציפות.

העברת חפצים ללא עירוב: במצבי דחק ניתן להקל ולהעביר חפצים במקום ללא עירוב, במידרג הבא:

א. העברה דרך מקום פטור - יעקור את החפץ ממקומו, יניח (כך שיעמוד מעצמו) על 'מקום פטור', ולאחר מכן יעקור את החפץ משם ויוליכנו לרשות השנייה (לאחר שיצא בעצמו לשם). במידת האפשר, יעשו זאת בשניים, האחד יעביר את החפץ מהרשות הראשונה למקום פטור, והשני יעבירו ממקום פטור לרשות השנייה. 'מקום פטור' הוא עצם הבולט לאויר הכרמלית בגובה מעל עשרה טפחים (כ-80 ס"מ), שאורכו ורוחבו הם פחות מארבעה טפחים (פחות מ-32 על 32 ס"מ). יש מקילים אף אם יש באורכו ורוחבו יותר מכך, אם אינו מוקף מחיצות מכל צדדיו. אם החפץ הוצא בדרך זו לכרמלית, יוליכהו כל אחד פחות מד' אמות (פחות משני מטרים) וימסרנו לחבירו, וחבירו לחבירו, עד שיגיע ליעדו, ולצורך מצוה רשאי לעשות זאת לבדו, כך שיעמוד כל פעם אחרי פחות מד' אמות).

ב. העברה בשלבים - אם לא ניתן להעביר דרך 'מקום פטור', וההעברה נצרכת לצורך מצוה, יש להעביר את החפץ בשלבים, דהיינו להניחו על גבול הרשויות, כך שכל חלק ממנו ברשות אחרת, ולאחר מכן להוציאו כולו. דרך נוספת היא להעבירו באמצעות שני חיילים - אחד עוקר ואחד מניח. לאחר מכן, יש להוליכו בכרמלית פחות פחות מארבע אמות כנ"ל.

ג. הליכה רצופה בכרמלית - במידה ואין אפשרות להעביר בדרכים הנ"ל, ניתן להעביר מרשות היחיד לרשות היחיד דרך כרמלית בהולכה רצופה ללא עצירה (ויקפיד לרוץ עם החפץ, ולהניחו במקומו כלאחר יד). כך הדין גם כשהמוצא או היעד הוא 'מקום פטור', אלא שבמקרה זה יניח על מקום פטור או יטול ממנו תוך כדי הילוך.

ד. הוצאה בשינוי - בדלית ברירה, ניתן להוציא מרשות לרשות בשינוי, כגון בהנחת החפץ בין החולצה לגופייה. חפצים אישיים נצרכים, כסידור, טלית או דברי מתיקה עבור שמירת עירנות, יניחם בתוך כיס או פאוץ' שיש בו חפץ מבצעי, ויטלטלם אגבו.

המוציא בטעות: הנושא בטעות חפץ מחוץ לעירוב, אם נזכר בו תוך כדי הילוך, לא ישליכנו, אלא ימשיך לרוץ ליעדו בלא לעמוד כלל, ושם ישמטנו כלאחר יד. אם נזכר בו לאחר שכבר עצר ברה"ר או בכרמלית, רשאי לטלטלו פחות פחות מד' אמות, ולהכניסו ליעדו כלאחר יד.

שימוש במכשירי השמל

דגשים להפעלת מכשירי השמל: הנצרך להשתמש במכשיר חשמלי לצורך מבצעי (כאמצעי תאורה, תקשורת או מחשב), ישתדל במידת האפשר להפעילו בשינוי. בעת אירוע חירום יש להשתמש במכשיר כדרכו. אם הדבר מתאפשר, ראוי להפעיל את המכשיר מבעוד יום ולהשאירו דולק כל השבת (כשידוע שהדבר לא יגרום לתפקוד לקוי או לסוללה לא טעונה). מכשיר הנצרך להטענת סוללה - יש להעדיף להטעינה לפני שתתרוקן.

סדרי עדיפויות באמצעי תקשורת: יש להעדיף חיוג מקוצר על פני חיוג

רגיל, ושיחת טלפון על פני שליחת מסרון (sms), כדי למעט בלחיצות הסוגרות מעגל חשמלי. שימוש בטלפון נייד ללא צג עדיף על פני שימוש בטלפון נייד בעל תצוגה מוארת, ושימוש בטלפון נייד בעל מסך מגע עדיף על פני שימוש בשאר המכשירים. מובן שאין לנהל בשבת שיחות מנהלתיות שאינן חיוניות לצורך מבצעי.

שינוי תדר ועוצמת קול: יש מתירים אף לכתחילה לשנות את עוצמת הקול במכשיר קשר, כשהדבר אינו גורם לשינוי בתצוגה הדיגיטלית.

עיסוק בענייני חול

דיבור: אסור לדבר על פעולות האסורות בשבת (כגון תיאום נסיעה במוצאי שבת), אלא ברמיזה בלבד (כגון לשאול אם חברו מגיע למקום מסוים, ואם אפשר להצטרף אליו). לצורך מצוה ולצרכי רבים מותר אף לדבר בעניינים אלו, אלא שלכתחילה אין להקל בזה אלא בדבר שיש בו תועלת בשבת עצמה. לכן מותר למפקדים ולחיילים לשוחח בשבת בעניינים מקצועיים, הואיל ויש בזה תועלת גם בו ביום. ע"פ פקודות הצבא אין לערוך בשבת תדריך לחיילים או סיור שטחים לסגל כהכנה להמשך השבוע, ובמקרה חריג יש להיוועץ ברב היחידה ולשקול בזהירות ובמתינות את נחיצות ודחיפות הפעילות.

התעמלות: אסור להתעמל בשבת, ובוודאי שאין לערוך מד"סים. חייל פרטי המתענג מההתעמלות עצמה (ולא רק מחיזוק גופו), רשאי להקל בכך באקראי, ויזהר מפגיעה במנוחת השבת ובכבודה, ומשאר איסורים הנלווים לכך.

מדידה: אסור למדוד ולשקול בשבת (גם במכשירים שאינם חשמליים), אך לצורך מצוה הדבר מותר, ולכן הנצרך למדוד לצורך מבצעי יכול לעשות זאת כדרכו, ללא צורך בשינוי.

הכנה משבת לחול: מותר לבצע בשבת פעולות קלות לצורך חול אם לא יכר שנועדו לכך (כשינה, הילוך וכדומה), אך אין לבצע בשבת פעולות

היערכות משמעותיות, אלא אם כן יש בדברים תועלת כבר בשבת עצמה (כהבאת יין ובשמים לצורך הבדלה, כשעוד היום גדול ויש סיכוי לשימוש בהם בשבת). במקום דחק ניתן להקל בעניין זה, שכן התיירו הכנה לצורך הצלה מהפסד.

התנהלות במסגרת חברתית משותפת

סיוע לדבר עבירה: יש להימנע (אף לפני השבת) ממסירת חפצים לחברו, כשברור שהם ישמשו לחילול שבת, אך כשיש סיכוי סביר שלא ישמשו לעבירה - מותר למוסרם. במקום שהסירוב למוסרם עלול לגרום חילול השם, כעס גדול ומחלוקת, מותר למוסרם בערב שבת, כל עוד קיים סיכוי קלוש שלא ישמשו לעבירה.

הכשלה בעקיפין: מעיקר הדין מותר לבצע פעולות העלולות להכשיל בעקיפין את חברו, ולכן מותר להחליף שמירה עם חייל שאינו שומר מצוות, אף שהוא יבצע את הפעולה בשבת ללא הסייגים והשינויים הנדרשים, אלא אם כן הדבר יתפרש כפקפוק בהיתר לחלל שבת לצורך מבצעי או כהסכמה והשלמה עם חילול השבת של חברו. כמו כן, אין חובה לוותר על ממונו או זכויותיו כדי למנוע חטא מחברו, ולכן מותר להשאיר אור דולק בחדר, למרות החשש שחברו יכבנו בשבת. אסור לעבור אפילו על איסור קל מדרבנן כדי למנוע מאחרים חילול שבת גדול יותר, מלבד מקרים חריגים מאוד כמניעת חילול שבת המוני, אחר התייעצות עם רב היחידה.

'מעשה שבת': אסור ליהנות מחילול שבת האסור מן התורה. ולמנהג האשכנזים במקום צורך יש להקל כשנעשה האיסור בשוגג (ובכלל זה אף מלאכה שנעשתה בתום לב, כתוצאה ממחשבה שהאיסור לא חל עליו, אך מלאכה שנעשתה תוך רמיסת המצוות אינה בכלל), ולמנהג הספרדים אין להקל אלא במקום צורך גדול במלאכה שלא שינתה מהותית את החפץ (כגון הוצאה מרשות לרשות) שנעשתה בשוגג. לכן, אסור להשתמש בתאורה או בתנור חימום (שיש בהם נורת להט) שהודלק באיסור, אלא

שאינ חיוב לצאת מהחדר, ואף מותר לעשות פעולות שיכל לבצען ללא התאורה. כמו כן, אסור לאכול מאכל שבושל או שהוסע בשבת באיסור, אלא שבמקום דוחק וכשהדבר נעשה בשוגג, ניתן להקל באוכל שרק הוסע בשבת (אף לספרדים), שכן לא נעשה שינוי מהותי באוכל.

לעומת זה, מותר ליהנות מחילול שבת האסור מדרבנן, כשהאיסור נעשה בשוגג. לכן, מותר להיכנס למקום שהודלקו בו בשוגג מזגן או מאורר (כשאין בהם נורת להט), או לישון במקום שכיבו בו תאורה או מיזוג מפריעים. כמו כן, מותר להשתמש בכלים שנושטפו במים שחוממו באיסור, כיוון שאין הנאה ישירה מחילול השבת. אף על פי כן, אם ישנו חשש שההנאה מהאיסור תגרור ביצוע נוסף של האיסור או לזלזול בכבוד השבת, יש להחמיר ולא להינות מכך.

פנייה מנהלתית: חייל שקיבל בקשר פנייה מנהלתית, אסור לו להתייחס אליה, אלא אם כן יש חשש שהדבר ישבש את הפעילות בגיזרה (למשל שהמתקשר יתקשר שוב ושוב ו'יתקע' את הרשת, או שחוסר המענה יתפרש כתקלה). חייל שקיבל פנייה כזו במהלך שיחת טלפון, רשאי לענות שאינו מחלל שבת לצורכי מנהלה (שכן אחר שנוצרה ההתקשרות, הדיבור אינו סוגר מעגל חשמלי אלא רק משנה את עוצמת הזרם).

חברי המערכת: רע"ן הלכה - סא"ל הרב **שהם עורקבי**, רמ"ד הלכה - רס"ן הרב **דב ברקוביץ**, מפקד בית המדרש - סרן הרב **דודי גרינפלד**, רב"ט ר' **שילה בן אבו**.
עיצוב וגרפיקה: יוגב ברדה עיצובים.